

Yliluonnollisen tarkoituksen ja naturalistisen selityksen rinnakkaiselo. Luonnonkatastrofin selitykset suomalaisessa internetkeskustelussa (Roosa Haimila)

Roosa Haimila
Helsingin yliopisto

Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, missä määrin ja miten ihmiset ilmaisivat sekä yliluonnollisia tarkoituksia että naturalistisia selityksiä luonnonkatastrofeille suomalaisessa internetkeskustelussa. Tutkimuksen aineisto on noin yhdeksän vuoden mittainen suomalainen internetkeskustelu, jonka analysoin teoriaohjaavalla tekstinkoodausmenetelmällä. Valtaosa keskustelun viesteistä käsittelee Intian valtamerellä vuonna 2004 tapahtunutta tuhoisaa tsunamia. Tutkimus sijoittuu aiheeltaan sekä uskontotieteen että katastrofitutkimuksen piiriin. Soveltamani teoreettisen viitekehyksen mukaan sama ihminen voi selittää samaa ilmiötä tilanteesta riippuen naturalistisilla selityksillä, yliluonnollisesti, molemmilla selitysmalleilla tai näitä yhdistäen.

Tutkimuksen keskeisin tulos on, että valtaosa luonnonkatastrofeille yliluonnollisia tarkoituksia ilmaiseista kirjoittajista selitti tapahtumia myös naturalistisesti. Yliluonnolliset tarkoitukset selittivät luonnonkatastrofista ihmisille aiheutunutta kärsimystä – naturalistisilla selityksillä sen sijaan käsitteellistettiin sekä kärsimystä että katastrofia luonnonilmiönä. Kirjoittajat ilmaisivat yliluonnollisia tarkoituksia kahdella tavalla: metaforisesti ja kirjaimellisesti.

Aiempi tutkimus on kartoittanut yksilön kykyä selittää sekä naturalistisesti että yliluonnollisesti luontoa ja ihmisen biologiaan liittyviä ilmiöitä. Tässä artikkelissa esittelemäni internetkeskustelun analyysi osoittaa, että sama ihminen voi ilmaista myös luonnonkatastrofista aiheutuneelle kärsimykselle sekä yliluonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen. Tulos vahvistaa käsitystä, jonka mukaan naturalistiset ja yliluonnolliset selitykset voivat tietyissä olosuhteissa olla psykologisesti yhteensopivia huolimatta siitä, että ne kulttuurisessa keskustelussa usein esitetään toistensa vastapareina.

Johdanto

Luonnonkatastrofit ja niistä aiheutunut kärsimys olivat poikkeuksellisen läsnä 2000-luvun Suomessa. Tapaninpäivänä vuonna 2004 tapahtuneessa Intian valtameren tsunamissa kuoli yli 200 000 ihmistä, joista 179 oli suomalaisia. Valtaosa suomalaisista todisti tsunamista aiheutunutta kärsimystä vähintään median kautta, sillä tsunamiuutisointi hallitsi uutis- ja ajankohtaistarjontaa useamman viikon ajan. Erityistä vuoden 2004 tsunamia seuranneissa media-ilmiöissä oli tavallisten suomalaisten korostunut tarve viestiä internetin keskusteluforumeilla. (Mörä 2005, 54; Kivikuru 2006, 499–514.)

Kärsimyksen tai sen todistamisen on esitetty herättävän ihmisissä tarpeen ymmärtää ja selittää tapahtunutta (ks. esim. Gray & Wegner 2012). Muun muassa Bering on huomauttanut, etteivät tieteelliset selitykset välttämättä riitä selittämään mahdollisesti järkyttäviä tapahtumia kuten luonnonkatastrofeja. Bering onkin ehdottanut ihmisten esittävän katastrofeille myös yliluonnollisia selityksiä, jotka vastaavat kysymykseen siitä *miksi* katastrofista aiheutuu kärsimystä. (Bering 2011, 78–80, 144; 2002, 5.)

Aiemmassa tutkimuksessa luonnonkatastrofien yliluonnollisia selityksiä on tarkasteltu erityisesti suhteessa teodikean käsitteeseen^[1] ja/tai kristilliseen Jumalaan katastrofin aiheuttajana (ks. mm. Chester 2005; Furnham & Brown 1992; Fujiwara 2013; Gray & Wegner 2010; Stephens et al. 2013). Luonnonkatastrofien selityksiä modernilla ajalla on katastrofikirjallisuudessa kuvattu useammilla, toisistaan hieman poikkeavilla narratiiveilla (vrt. Nichols 2014). Osa kirjallisuudesta esittää luonnonkatastrofien yliluonnollisten tarkoitusten lähes korvautuneen tieteellisellä tiedolla.

Esimerkiksi Barkun (1977, 225–226) kuvaa katastrofin käsitettä kartoittaneessa historiikissaan luonnonkatastrofien yliluonnolliset selitykset naturalistisen tiedon puutteesta johtuvina jäänteinä. Neiman (2002, 246–249) puolestaan esittää Lissabonin vuoden 1755 maanjäristyksen tuhojen käsittämättömyyden aiheuttaneen aikalaisissa shokin, joka murensi luonnonkatastrofien yliluonnollisten tarkoitusten uskottavuuden. Näkemys Lissabonin maanjäristyksestä historiallisena vedenjakajana luonnonkatastrofien yliluonnollisten ja naturalististen selitysten välillä on laajalti siteerattu katastrofikirjallisuudessa (Nichols 2014, 976–980; ks. D’haen 2006, 355).

Osa aiemmasta kirjallisuudesta sen sijaan korostaa ihmisten selittävän luonnonkatastrofeja yliluonnollisesti tänäkin päivänä – myös yhteisöissä, joissa ollaan tietoisia katastrofien naturalistisista selityksistä. Fujiwaran (2013, 499) mukaan vuonna 2011 tapahtuneelle Sendain tsunamille esitettiin Japanissa teodikea-tyyppisiä yliluonnollisia selityksiä. Selitykset eivät olleet sisällöltään kristillisiä, vaan ne ammensivat perinteisistä japanilaisista uskomuksista yhdistyen nykyisiin huolenaiheisiin: katastrofi saatettiin kuvata esimerkiksi rangaistuksena luontoa tuhoavasta politiikasta (Fujiwara 2013, 508–510; vrt. myös Grandjean et al. 2008). Chesterin ja Duncanin (2010, 87–91) mukaan vähemmistö katastrofien uhreista ja riskialueiden asukkaista selittää nykyään tuhoja teistisin termein, mutta luonnonkatastrofien yliluonnollisia selityksiä esitetään myös keskimäärin koulutetuissa yhteisöissä.^[2] Aiemmassa katastrofikirjallisuudessa ei kuitenkaan toistaiseksi ole kartoitettu sitä, selittävätkö samat ihmiset luonnonkatastrofeja sekä naturalistisilla että yliluonnollisilla selityksillä (poikkeuksena Lee 1999).

Länsimaisessa kulttuurisessa keskustelussa yliluonnollisten ja tieteellisten selitysten esitetään usein kilpailevan keskenään (ks. Baker 2012, 340–342). Oletus yliluonnollisten ja naturalististen selitysten keskinäisestä kilpailusta on elänyt kehityspsykologian näkemyksessä, jonka mukaan ihmisen omaksuma tieteellinen tieto korvaa tämän aiemmat epätieteelliset käsitykset (Lombrozo & Shtulman 2016, 53). Historiantutkimuksessa käsitystä uskonnon ja tieteen lähtökohtaisesta konfliktista on kritisoitu muun muassa siitä, ettei se ole riittävässä määrin huomioinut luonnontieteilijöiden yliluonnollisia uskomuksia (Cantor 2012, 26–27; ks. Brooke 1991, 5, 135–139).^[3] Psykologinen näkökulma yliluonnollisten ja naturalististen selitysten soveltamiseen on kuitenkin jäänyt vähälle huomiolle viime vuosiin asti (Legare & Visala 2011, 169–170; ks. kuitenkin Ritzema 1979; Subbotsky 2001).

Tutkimuskysymys ja keskeiset käsitteet

Tässä artikkelissa kuvaan, missä määrin ja miten ihmiset ilmaisivat luonnonkatastrofeille yliluonnollisia tarkoituksia sekä naturalistia selityksiä 2000-luvulla kirjoitetussa suomalaisessa internetkeskustelussa. Aineiston analyysi on toteutettu teoriaohjaavalla, kuvailevalla tekstinkoodauksella. Tarkastelen internetkeskustelua suhteessa teoreettiseen viitekehykseen, jonka mukaan ihmisillä on kyky soveltaa rinnakkain sekä yliluonnollisia että naturalistisia selityksiä (ks. Legare et al. 2012). Tarkastelun kohteena ovat internetkeskustelijoiden kielelliset ilmaisut uskomusten sijaan (ks. myös Fujiwara 2013, 516). Aineiston viestit käsittelevät pääasiassa Intian valtamerellä vuonna 2004 tapahtunutta tuhoisaa tsunamia.^[4]

Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet ovat yliluonnollinen tarkoitus ja naturalistinen selitys. Tarkoitusten ilmaisua esimerkiksi luonnonilmiöiden selityksissä ei osassa aiempaa tutkimusta ole mielletty yliluonnolliseksi ajatteluksi (ks. kuitenkin Bering 2002). Ilmaisua *tarkoitus* voidaan Svedholmin, Lindemanin ja Lipsasen (2010, 262) mukaan käyttää useassa eri merkityksessä. Tarkoitus voi viitata elollisen toimijan aikomuksiin (*Hänen tarkoituksensa oli ostaa suklaata*) tai toimijan luoman artefaktin tehtävään (*Suklaa on tehty syötäväksi*). Svedholmin et al. mukaan tarkoitus on yliluonnollinen, jos se sisältää sekaannuksia ontologisiin kategorioihin liittyvässä tiedossa. Tällöin yliluonnollinen tarkoitus esittää ilmiön olevan olemassa toteuttaakseen jotakin päämäärää, vaikka ilmiö ei johtuisi elollisen olennon tavoitteellisesta toiminnasta (*Vuorten tarkoitus on suojella laaksoa*). (Svedholm et al. 2010, 253, 262.)

Tässä artikkelissa soveltamani määritelmän mukaan naturalistinen selitys selittää ilmiön syillä,

jotka ovat 1) empiirisesti havaittavia (tai kausaalisesti palautettavissa fysikaalisiin mekanismeihin) ja 2) tutkittavissa tieteellisin menetelmin (ks. Draper 2007, 277–279; Legare & Visala 2011, 174; Legare et al. 2012, 780).^[5] Naturalistiset selitykset eivät kuitenkaan välttämättä kuvaa ilmiötä mekanistisesti. Myös ihmisille ominaisesta arkiajattelusta, kuten muiden aikomusten havaitsemisesta, kumpuavat selitykset saattavat olla naturalistisia (esimerkkinä käsitys palapelistä suunniteltuna). Käytänkin naturalistista selitystä yläkäsitteenä tieteellisille selityksille sekä naturalistisille arkikäsitteille. (Ks. myös Legare & Visala 2011, 169; Heywood & Bering 2013, 186. Vrt. Evans et al. 2010, 329.)

Yliluonnollinen selitys puolestaan selittää ilmiötä asioilla tai suhteilla, jotka 1) eivät ole kausaalisesti palautettavissa aineelliseen maailmaan ja 2) eivät ole tieteellisin menetelmin todennettavissa tai tutkittavissa (ks. Flanagan 2008, 433; Legare et al. 2012, 780; vrt. Draper 2007, 277–279). Yliluonnollinen selitys ei kuitenkaan aina sisällä tarkoitusta. Sovellankin yliluonnollisen selityksen termiä artikkelissa yläkäsitteenä yliluonnolliselle tarkoitukselle.

Aiemmassa tutkimuksessa on kartoitettu toisaalta erityisesti luonnonilmiöiden (ks. mm. Kelemen et al. 2013) ja toisaalta elämäntapahtumien (ks. esim. Banerjee & Bloom 2014; Heywood & Bering 2013; Svedholm et al. 2010) selittämistä yliluonnollisilla tarkoituksilla (toisaalta ks. Lindeman et al. 2015). Luonnonkatastrofi ilmenee sekä luonnonilmiönä että tapahtumana, jolla on merkittäviä sosiaalisia seurauksia. Tutkimuksessa jaan luonnonkatastrofin kahteen mahdolliseen selitettävään kohteeseen: luonnonilmiöön ja luonnonkatastrofista aiheutuneeseen kärsimykseen. Luonnonilmiöllä viitataan aineiston keskustelijan mainitsemaan jo tapahtuneeseen äärimmäiseen sääilmiöön tai luonnonmullistukseen (esimerkiksi tsunami). Luonnonkatastrofeista aiheutuneen kärsimyksen määrittelen ihmiselle aiheutuneeksi voimakkaan negatiiviseksi asiaksi,^[6] jonka kirjoittaja esittää johtuvan luonnonkatastrofista (esimerkiksi kuolema). Jako mahdollistaa sen tutkimisen, soveltavatko kirjoittajat naturalistisia selityksiä ja/tai yliluonnollisia tarkoituksia erityisesti luonnonilmiön tai ihmisille aiheutuneen tuhon selittämiseen. Aineiston kirjoittamisen aikaan suomalaisten saatavilla oli sekä yliluonnollisia että naturalistisia selityksiä luonnonkatastrofeille. Noin kahdeksan kymmenestä suomalaisesta uskoi Jumalaan tai ”johonkin muuhun henkeen tai elämänvoimaan” (Eurobarometer 2005, 9). Suomalainen yhteiskunta oli kuitenkin suhteellisen sekulaari – esimerkiksi jumalauskon puute oli sosiaalisesti hyväksyttävämpää kuin Yhdysvalloissa (Järnefelt et al. 2015, 74). Uuden vuosituhannen alkupuolella suomalaisten soveltamat yliluonnolliset selitykset ammensivat myös kristillisen perinteen ulkopuolelta: uushenkisyydestä kumpuaviin kulttuurisesti suosittuihin ajatuksiin kuuluivat muun muassa käsitys kosmisesta tietoudesta sekä luonnon hyvinvoinnin edistäminen (Ketola 2003, 62–63).

Sijoittuminen tieteen kentälle

Luonnonkatastrofien yliluonnollisten tarkoitusten korvautumista tieteellisellä tiedolla korostavassa kirjallisuudessa on tarkasteltu erityisesti oppineiston, kuten filosofien, selityksiä (Chester & Duncan 2010, 87; Nichols 2014, 977; ks. esim. Furedi 2007; Neiman 2002.). Sen sijaan luonnonkatastrofien yliluonnollisiin nykyselityksiin keskittyvässä tutkimuksessa ensisijainen kiinnostuksen kohde on ollut tavallisten ihmisten selitykset tapahtumille. Osa tutkimuksista lähestyy yliluonnollisia selityksiä psykologisesta näkökulmasta (mm. Gray & Wegner 2010; Stephens et al. 2013). Myös tämä artikkeli kiinnittyy tavallisten ihmisten selityksiä tarkastelemaan katastrofi- ja uskonnontutkimukseen. Aineiston analyysia ohjaa kognitiiviseen uskonnontutkimukseen sijoittuva teoreettinen näkökulma (ks. myös Nichols 2014).

Kognitiivinen uskonnontutkimus ammentaa vaikutteita muun muassa psykologiasta ja kognitiotieteestä. Tutkimussuuntauksessa sovelletut menetelmät ovat kuitenkin monimuotoisia.^[7] Tutkimuksen kohteena on uskonnollinen ajattelu osana ihmistä ja elettyä elämää, ja uskonnollisuuden nähdään ainakin osittain pohjautuvan ihmiselle lajityypillisiin mielen mekanismeihin. (Barrett 2011, 232–233.) Luonnonkatastrofien yliluonnolliset tarkoitukset ja naturalistiset selitykset ovat kognitiivisen uskontotieteen piirissä toistaiseksi lähes kartoittamatonta maastoa (ks. kuitenkin Nichols 2014).

Yliluonnolliset tarkoitukset ja hypoteesi selitysten rinnakkaiselosta

Psykologit Legare, Evans, Rosengren ja Harris (2012, 780–782) ovat esittäneet, että sama ihminen voi tilanteesta riippuen selittää samaa ilmiötä naturalistisesti, yliluonnollisesti tai molempia selitysmalleja hyödyntäen (ks. myös Ritzema 1979). Käsitys yliluonnollisten ja naturalististen selitysten rinnakkaiselosta pohjautuu muun muassa eri kulttuureissa toteutettuihin kysely- ja haastattelututkimuksiin (mm. Legare & Gelman 2009; Evans 2001; Astuti & Harris 2008; ks. myös Watson-Jones et al. 2015). Sekä naturalistiset että yliluonnolliset selitykset vastaavat samoihin, ihmisille olennaisiin kysymyksiin: Legare kollegoineen (2012, 781) esittävät ihmisten selittävän sekä yliluonnollisesti että naturalistisesti ainakin ihmisen alkuperää, kuolemaa ja sairauksia. Tämä johtuu heidän mukaansa siitä, etteivät ihmiset voi havaita kyseisten ilmiöiden aiheuttajia. Lisäksi ihmisen alkuperä, kuolema sekä sairaudet herättävät voimakkaita tunnereaktioita ja niiden selittämiseksi on saatavilla myös muita kuin naturalistisia selityksiä.

Shtulmanin ja Lombrozon (2016, 66) mukaan yliluonnollisten ja naturalististen ja/tai tieteellisten ja epätieteellisten selitysten rinnakkaiselo ilmentää yleisempää kognitiivista kykyä soveltaa samalle ilmiölle useita eri selityksiä.^[8] Merkittävimmän tuen hypoteesille tieteellisten ja epätieteellisten selitysten rinnakkaiselosta tarjoavat Shtulmanin ja Lombrozon (2016, 58) mukaan havainnot siitä, että aikuisille on keskimäärin haastavampaa vastata kysymyksiin naturalistisesti jos vaihtoehtoinen, epätieteellinen vastaus on intuitiivisesti houkuttelevampi (ks. esim. Järnefelt et al. 2015). Ihmisten on esimerkiksi havaittu esittävän luonnonilmiöille tarkoituksia todennäköisemmin silloin, kun heidän reflektiivistä, harkittua tiedonkäsittelyään on rajoitettu lyhennetyllä kysymyskohtaisella vastausajalla (ks. Kelemen et al. 2013). Psykologi Deborah Kelemen kollegoineen (2013, 1075; 2009, 141–143) onkin esittänyt tarkoitusten havaitsemisen luonnonilmiöissä olevan kognitiivinen taipumus, jonka vaikutuksia uskomuksiin ja ilmaisuun voidaan jossain määrin ohittaa reflektiivisellä harkinnalla, mutta jota tieteellisen tiedon omaksuminen ei korvaa. Kelemen (1999, 286–291) kutsuu tässä yliluonnolliseksi määrittelemieni tarkoitusten ilmaisemista ”epämääräiseksi teleologiaksi”.^[9]

Legaren ja hänen kollegoidensa (2012, 783–784) mukaan ihmiset soveltavat naturalistisia ja yliluonnollisia selityksiä yhtäaikaaisesti kolmella eri tavalla. Yksi tapa on yhdistää ne integroiduksi selitykseksi. Tällöin yliluonnollinen ja naturalistinen selitys selittävät saman ilmiön eri tasoja (Legare & Visala 2011, 171–172). Legare et al. (2012, 783) esittävät ihmisten muodostavan yliluonnollisista ja naturalistisista selityksistä integroituja selityksiä muun muassa esittämällä naturalistisen selityksen proksimaalisena (miten asia tapahtui) ja yliluonnollisen selityksen ultimaalisena (miksi asia tapahtui) selityksenä ilmiölle. Tällöin yliluonnollinen ja naturalistinen selitys kudotaan osiksi samaa kausaaliketjua. Esimerkki integroidusta selityksestä olisi *Evoluution tarkoitus on karsia heikoimmat*. Lause on myös esimerkki yliluonnollisesta tarkoituksesta, jossa hyödynnetään tieteellistä termistöä. Toinen tapa soveltaa naturalistisia ja yliluonnollisia selityksiä on synteettisesti. Synteettisessä selityksessä naturalistiset ja yliluonnolliset selitykset selittävät samaa kohdetta, mutta säilyvät toisistaan erillisinä ajatuksina – selitysten välistä suhdetta ei tällöin täsmennetä. Esimerkiksi sairastuminen saatetaan selittää sekä sopimattoman ruuan nauttimisella että oikean uskon puutteella (Watson-Jones et al. 2015, 619). Kolmas tapa ilmaista naturalistisia ja yliluonnollisia selityksiä on hyödyntää niitä selityksen kohteesta riippuen: tällöin saman ilmiön eri osiin sovelletaan eri selityksiä.^[10] Esimerkiksi ihmisen kuollessa elintoimintojen lakkaamista voidaan selittää naturalistisesti biologisilla selityksillä ja henkilön persoonan katoamista yliluonnollisesti sielun kuolemanjälkeisellä elämällä. (Ks. Astuti & Harris 2008; Legare et al. 2012, 783.)

Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu suomalaisesta jääkiekkoon keskittyvän erikoisverkkolehden sivustolla käydystä internetkeskustelusta *Maanjäristyksen aiheuttamat Tsunamit*. Aineiston viestit on kirjoitettu ajalla 27.12.2004–13.12.2013. Viestiketjuun sisältyy 1275 viestiä, ja

keskusteluun osallistui yhteensä 288 kirjoittajaa. Aineisto on julkinen, mutta keskusteluun osallistuminen on vaatinut rekisteröitymisen verkkolehden keskustelualustalle. Keskustelualustalle rekisteröityminen ei kuitenkaan ole edellyttänyt julkaisun seuraamista tai tilaamista. Aineiston viestit ovat nimimerkillisiä, ja viestiketjussa on sekä vakio- että kertaluontoisia kirjoittajia. Valtaosa keskustelun viesteistä on kirjoitettu kolmen viikon sisällä vuoden 2004 tsunamista. Viestien määrässä on toinen, joskin huomattavasti pienempi, piikki Japanin Sendain vuoden 2011 tsunamin jälkeen.

Internetkeskustelu tarjoaa mahdollisuuden tutkia luonnonkatastrofien selityksiä aineistossa, joka on muodostunut tutkimuksesta riippumatta. Lisäksi avoimessa keskustelussa kirjoittajan on ollut mahdollista ilmaista sekä yliluonnollisia tarkoituksia että naturalistisia selityksiä joutumatta valitsemaan tutkimuslähtöisistä, strukturoiduista vaihtoehdoista (ks. myös Heywood & Bering 2013; vrt. esim. Kelemen et al. 2013, 1076; Kelemen & Rosset 2009, 139–140). Etsin aineistoa Google-hakukoneella käyttäen hakusanoja ”keskustelu tsunami”. Hakutuloksille asetin aikarajauksen 27.12.2004–1.1.2005, jotta ainakin osa aineistosta olisi kirjoitettu pian Intian valtameren vuoden 2004 tsunamin jälkeen. Huolimatta vuoden 2004 tsunamia käsitelleestä vilkkaasta keskustelusta suomalaisilla internetkeskusteluforumeilla (Kivikuru 2006, 508, 515) aineistona käyttämäni internetkeskustelu oli aineiston tallennushetkellä saatavilla olleista internetkeskusteluista runsain sekä kirjoittajien että viestimäärän suhteen.[\[11\]](#) Keskustelun kesto ja runsaus mahdollistivat samojen kirjoittajien eri viesteissä soveltamien selitysten tarkastelun.

Menetelmä

Tutkimuksen menetelmä on teoriaohjaava, kuvaileva tekstinkoodaus. Menetelmän apuna hyödynsin Saldañan (2013, 163–175) esittelemää kausaatiokoodausmenetelmää. Koodasin ilmaisun selitykseksi, jos se vastaa kysymykseen *miksi?* tai *miten?* ja kirjoittaja ilmaisee seurauksen olleen luonnonilmiö tai siitä aiheutunut kärsimys. Tarkastelun kohteena ovat kirjoittajien kielelliset ilmaisut ja niiden sisältämät selitykset suhteessa kuvaamaani selitysten rinnakkaiselohipoteesin teoreettiseen viitekehykseen – ilmaisujen yhteys internetkeskustelijoiden uskomuksiin onkin epäselvä. Menetelmään sisältyi kaksi koodauskierrosta, ja esitän tässä artikkelissa toisen koodauskierroksen tuloksia. Määrittelin valtaosan koodeista teorialähtöisesti ennen koodausta, jonka jälkeen täsmensin kategorioita koodauskierrosten välissä aineistolähtöisesti muun muassa jakamalla yliluonnollisen tarkoituksen sisältävät ilmaisut kahteen eri koodiin.[\[12\]](#) Koodauksen apuna sovelsin fiktiivisiä, joskin aineistolähtöisiä esimerkkilauseita kustakin koodista. Toteutin koodauksen Atlas.ti-ohjelmistolla.

Luonnonilmiön ja siitä aiheutuneen kärsimyksen selitykset luokittelin kolmeen kategoriaan: naturalistinen selitys, yliluonnollinen tarkoitus sekä ei-naturalistinen, ei-teleologinen selitys. Merkitsin viestit myös kirjoittajakohtaisella koodilla suhteuttaakseni kutakin, tai useampaa, selitystä ilmaisuiden kirjoittajien määrän luonnonkatastrofia selittävien kirjoittajien kokonaismäärään. Tutustuessani aineistoon huomasin kirjoittajien soveltavan yliluonnollisen tarkoituksen sisältäviä ilmaisuja myös metaforisesti. Metaforisen ilmaisun rinnastaminen tapahtumien tarkoituksen eksplisiittisesti esittäviin selityksiin saattaisi luoda harhaanjohtavan kuvan aineiston yliluonnollisten tarkoitusten määrästä ja piirteistä. Tämän vuoksi jaoin yliluonnolliset tarkoitukset *eksplisiittiseen* sekä *metaforiseen* selitykseen sen perusteella, oliko kirjoittajan ilmaisema tarkoitus tulkintani mukaan tarkoitettu merkitykseltään kirjaimelliseksi vai kielikuvaksi (ks. myös Taber ja Watts 1996, 564–566).[\[13\]](#)

Yliluonnollisen metaforisen tarkoituksen määrittelin luonnonilmiöstä tai siitä aiheutuneesta kärsimyksestä käytetyksi ilmaisuksi, joka pitää sisällään ei-naturalistisen oletuksen tapahtuman tarkoituksesta ilman, että kirjoittaja esittää tarkoituksen eksplisiittisesti tai kirjaimellisesti. Koodauksen apuna sovelsin seuraavaa fiktiivistä esimerkkiä: *Tämä kyllä koettelee paikallisia asukkaita*. Yliluonnollisen eksplisiittisen tarkoituksen määrittelin puolestaan sellaiseksi, jossa ilmaistun ei-naturalistisen ajatuksen mukaan luonnonilmiö tai siitä aiheutunut kärsimys tapahtui jotakin tarkoitusta varten, eli toteuttaakseen tehtävän tai päämäärän. Esimerkki: *Luonto antoi*

aikamoisen opetuksen. Lisäksi koodasin sekä eksplisiittisesti että metaforisesti ilmaistujen tarkoitusten mahdollisesti osoitetun suunnittelijan (ei/luonto/muu), mitä tarkoitus palvelee (luonto/muu) sekä sen, esittääkö kirjoittaja tarkoituksen olevan moraalinen (ks. Graham & Haidt 2012, 15–18). Tässä artikkelissa hyödynnän tarkoitusten yksityiskohtaisempaa koodausta metaforisten ja eksplisiittisten tarkoitusten erojen ja yhtäläisyyksien erittelyyn. Jaottelin luonnonkatastrofin ylikuonnollisen tarkoituksen sisältävät ilmaisut luonnonilmiön ja kärsimyksen selityksiin koodausta seuranneessa analyysivaiheessa.

Naturalistiset selitykset koodasin joko luonnonilmiön tai siitä aiheutuneen kärsimyksen selitykseksi. Luonnonilmiön naturalistinen selitys vastaa kysymykseen siitä, mistä katastrofi luonnonilmiönä johtuu. Katastrofin ei kuvata johtuvan toimijuudesta, tai katastrofin on aiheuttanut ihminen tai muu aikomusten pohjalta toimintaan kykenevä eläin. Sovelsin luonnonilmiön naturalististen selitysten koodauksessa seuraavia fiktiivisiä esimerkkejä: *Tsunami syntyi, koska merenpohja nousi maanjäristyksessä, josta aiheutui näin vesimassan liike. / Tsunami syntyi Yhdysvaltojen ydinkokeen seurauksena.* Luonnonkatastrofista aiheutuneen kärsimyksen naturalistinen selitys puolestaan vastaa kysymykseen siitä, mistä luonnonkatastrofista aiheutunut kärsimys johtuu. Jos kärsimyksen esitetään johtuvan toimijuudesta, kärsimys johtuu naturalistisessa selityksessä ihmisten tai muiden aikomusten perusteella toimintaan kykenevien eläinten toiminnasta. Kärsimyksen naturalistisen selityksen fiktiivisenä esimerkkinä sovelsin muun muassa seuraavaa lausetta: *Tarviiko sitä sitten asustaa juuri tulivuoren juurella.* Ei-naturalististen, ei-teleologisten selitysten kategoria oli koodauksessa tarkoitettu yleiskategoriaksi muille kuin ylikuonnollisille tarkoituksille ja naturalistisille selityksille selitysten kokonaismäärän kartoittamiseksi. Kyseisten selitysten koodauksessa hyödynsin fiktiivistä ei-teleologista, mutta luonnon toimijuuden sisältävää esimerkkiä: *Luonto se ottaa.*

Suojellakseni kirjoittajien anonymiteettiä en esitä kirjoitettavien nimimerkkejä tai kokonaisia viestejä lainauksissa. [14] Tutkimuksessa en pyytänyt lupaa aineiston keskustelijoilta, sillä suurin osa aineistosta on kirjoitettu yli vuosikymmen sitten. Arvioin, ettei kirjoitusten tulkinnasta ja julkaisemisesta koidu kirjoittajille huomattavaa haittaa (vrt. Markham ja Buchanan 2012, 10).

Luonnonkatastrofin selitykset aineistossa

Seuraavissa luvuissa esitän, missä määrin ja miten internetkeskustelijat ilmaisivat luonnonkatastrofille eksplisiittisiä ja metaforisia tarkoituksia sekä naturalistisia selityksiä. Keskustelun kirjoittajista noin kolmasosa (30 %) selitti luonnonkatastrofia jossain vaiheessa keskustelua. Luonnonkatastrofin selitysten vähäisyys muodostaa siis kontekstin sille, missä määrin samat keskustelijat selittävät tapahtumia sekä ylikuonnollisilla tarkoituksilla että naturalistisilla selityksillä. Keskustelijat ilmaisivat luonnonkatastrofille kolmenlaisia koodaamiani selityksiä: naturalistisia selityksiä, ei-naturalistisia ei-teleologisia selityksiä sekä ylikuonnollisia tarkoituksia. Valtaosa tapahtumia selittäneistä keskustelijoista sovelsi ainakin naturalistista selitystä. Huomattavasti harvempi tapahtumia selittäneistä kirjoittajista ilmaisi ylikuonnollisen tarkoituksen luonnonkatastrofille: noin joka viides ilmaisi luonnonkatastrofin tapahtuneen jotakin tarkoitusta varten.

Noin joka kolmas tapahtumia selittänyt kirjoittaja käyttää ei-naturalistista, ei-teleologista selitystä. Valtaosa ei-naturalistisista, ei-teleologisista selityksistä esittää, ettei ihminen voi ennakoita kaikkea: "Insinöörit jäävät kuitenkin aina toiseksi, kun luonto myllää lujaa." (V1162 k 33.) Osa kategoriaan koodaamistani selityksistä sisältääkin ylikuonnollisen, ei-naturalistiseen toimijuuteen pohjautuvan selityksen luonnonkatastrofille. Kaikki kategoriaan koodaamani selitykset eivät kuitenkaan olleet ylikuonnollisia, vaan osassa selityksiä naturalistisuus tai selityksen mahdollisesti sisältämä tarkoitus ovat jääneet epäselviksi. Tällaisia ovat esimerkiksi ilmaisut, joissa kirjoittaja selittää luonnonkatastrofin yksinkertaisesti "täysin luonnollisena tapahtumana" (V746 k 285) täsmentämättä kuitenkaan luonnollisen käsitettä. Osassa ei-naturalistisia, ei-teleologisia selityksiä kirjoittaja puolestaan yhdistää "luonnollisen" ylikuonnolliseksi määrittelemääni toimijuuteen, kuten

”luontoäitiin”:

[...] luonto näytti voimansakkin tässä, joka on kaiken kauhun keskellä loppujenlopuksi luonnollista. Kukaan ei voi syyttää ketään tästä "historian yhdestä pahimmasta onnettomuudesta", samalla nähtiin kun mailmalla kylpee rasistisuus niin mustien ja valkosten välillä kuin eri uskontokuntien välilläkin, ettei tässäkään luontoäiti valikoinut uhrejaan, kuolleita on niin mustia kuin valkosia, juutalaisia ja luterilaisia. (V171 k 149.)

Luonnonkatastrofin yliluonnollinen tarkoitus: ehdotus tai kielikuva

Luonnonkatastrofin metaforisia ja eksplisiittisiä tarkoituksia sovelsi lähes yhtä moni kirjoittaja. Ainoastaan yksi keskustelija esitti viestiketjun aikana yliluonnollisen tarkoituksen sekä kirjaimellisesti että kielikuvana. Hiukan yli kymmenys (11 %) selityksen sisältävien viestien kirjoittajista ehdotti eksplisiittisesti kärsimyksellä olleen tarkoitus. Eksplisiittisissä selityksissä yleisimmät luonnonkatastrofin tarkoitukset olivat oikeudenmukaisuutta toteuttava rangaistus/opetus[15] tai väestömäärän säätely.[16] Luonnonkatastrofin yliluonnollisen tarkoituksen sisältävää ajatusta ei kuitenkaan välttämättä tuotu esiin suorana väitteenä - osa eksplisiittisiä tarkoituksia kirjoittaneista etäännytti itsensä tarjoamastaan selityksestä esimerkiksi toteamalla, että ”joku voisi tietysti vielä pohtia, että olikohan tsunami jonkinlainen opetus kun AIDS ei näyttänyt saamaan seksiturismia kuriin”. (V25 k 225.)

Osassa viestejä ajatus luonnonkatastrofin tarkoituksesta sen sijaan ilmaistiin selkeästi kirjoittajan omaksi näkemykseksi, jota myös puolustettiin siihen kohdistetulta (tai odotetulta) kritiikiltä. Esimerkiksi alla olevan lainauksen kirjoittaja kuvaa vuoden 2004 tsunamista aiheutuneet kuolemat ”liikakansoituksesta” johtuvana ”harvennuksena”:

Kummasti se luontoäiti osaa harventaa liikakansoitunutta maapalloaan. [...] Tosin todellisen liikakansoituksen poistamiseksi tulisi uhrilukuun lisätä nolla, jos ei kaksikin. Olen pahoillani, jos joku tästä kirjoituksesta suuttuu. Isoisoäidilläni oli tapana sanoa, että "luonto säätelee". (V124 k 165.)

Vain yksi keskustelijoista nimesi kohtalon luonnonkatastrofin selityksenä. Kyseinen kirjoittaja kertoi, ettei koe nukkumista tai katastrofialueelle matkustamisen suunnittelua vaikeaksi tsunamista aiheutuneesta kärsimyksestä huolimatta. Kirjoittaja perusteli reaktiotaan sillä, ettei hän voi vaikuttaa ”kohtaloon”:

Olen aidosti surullinen tragedian johdosta ja yhtä aidosti osaan tarkastella sitä täysin kliinisesti, koska kaikki omat tuttavani ovat ok. Surua en osaa siis kohdistaa keneenkään erityisesti, vaan kaikkiin yhteisesti. Mutta silti mulla ei ole ongelmia saada unta tai suunnitella seuraavaa Thaimaan matkaa. Minkäs minä kohtalolle mahdan? (V116 k 108.)

Osassa kirjoituksia ajatus katastrofien tarkoituksesta oli haastavaa tulkita. Yksi kirjoittajista ilmaisi olevansa samaa mieltä edellä esitetyn lainauksen kanssa - on kuitenkin tulkinnanvaraista, ilmaisiko kirjoittaja näin hyväksyvänsä kohtalon katastrofista aiheutuneen kärsimyksen selityksenä. Yksi kirjoittajista yhdisti katastrofin ”vedenpaisumukseen” ja ”profeettain ennustuksissa” kuvattuihin vitsauksiin (V176 k 251). Kirjoittaja ei kuitenkaan suoraan liitä vuoden 2004 tsunamia osaksi kuvailemaansa raamatullista suunnitelmaa. Kaksi kirjoittajaa ilmaisi ajatuksen luonnonkatastrofin tarkoituksesta tulkintani mukaan ironisesti, kuten esittämällä tsunamin johtuneen ”överiksi menneistä esirukouksista”, jotka estivät kulttuuriministerin matkan ”väärauskoisten luo Intiaan” (V40 k 67). Kriteerieni perusteella sisällytin edellä mainitut eksplisiittisiin tarkoituksiin. Sen sijaan rajasin kategorian ulkopuolelle selitykset, joissa katastrofin esitettiin olevan suunniteltu, mutta ilman tapahtumille ilmaistua tarkoitusta. Esimerkiksi alla olevan lainauksen kirjoittaja selitti tsunamikuolemat Luonnon toimijuudella ilmaisematta tapahtumien tarkoitusta: ”Kuolema aina

kamalaa, kai... vaan väistämätöntä, totta ain. [...] Äiti maa paljon antaa ja myös paljon ottaa.” (V672 k 250.)

Luonnonkatastrofin ilmaistiin tapahtuneen jotakin tarkoitusta varten myös kielikuvallisesti. Metaforisen tarkoituksen tapahtumille ilmaisi hieman useampi kuin joka kymmenes (12 %) tapahtumia selittäneistä kirjoittajista. Esimerkiksi alla olevassa lainauksessa kirjoittaja esittää, että Kaakkois-Aasiaa sekä Thaimaan lomakohteita ”koetellaan”. Väitteensä hän perustelee alueella esiintyneillä tautiepidemioilla sekä vuoden 2004 tsunamilla ja tämän mahdollisilla vaikutuksilla turismiin.

Thaimaata ja muuta Kaakkoisaasia koetellaan nyt toden teolla. SARS, Lintuinflussat ja vielä tsunamit päälle. [...] Mitä tulee Thaimaan ehjänä säilyneisiin lomakohteisiin kuten suomalaistenkin tuntemat Pattaya ja Hua Hin, niin näitäkin koetellaan mielestäni. Tulevaisuudessa ”Thaimaa” sana on sellainen jota kartetaan matkasuunnitelmia tehtäessä vielä pitkään. (V468 k 32.)

Kirjoittajan käyttämä koetella-ilmaisu sisältää kirjaimellisessa merkityksessään oletuksen toimijasta, joka aiheuttaa vaikeuksia – tässä tapauksessa kärsimystä – aikomuksellaan testata kohdettaan.^[17] Koodasin ilmaisun sisältämän tarkoituksen metaforiseksi, sillä tulkintani mukaan kirjoittaja käyttää ilmaisua sen vakiintuneessa kielikuvallisessa merkityksessä. Katastrofista aiheutuneen kärsimyksen yliluonnollisen tarkoituksen sekä sen metaforisen ja eksplisiittisen ilmaisemisen suhde muihin aineiston selityksiin käy ilmi taulukosta 1.

Yliluonnolliset tarkoitukset luonnonkatastrofeista aiheutuneelle kärsimykselle	Kirjoittajat (hlöä)	Kirjoittajien osuus (%) selitysviestien kirjoittajista (89 hlöä)
Yliluonnollinen tarkoitus		
	20	22 %
Eksplisiittinen tarkoitus		
	10	11 %
Metaforinen tarkoitus		
	11	12 %

Taulukko 1: Aineiston yliluonnolliset tarkoitukset luonnonkatastrofeista aiheutuneelle kärsimykselle. Yksi kirjoittaja ilmaisi luonnonkatastrofin tarkoituksen sekä eksplisiittisesti että metaforisesti.

Luonnonkatastrofista aiheutuneen kärsimyksen metaforinen tarkoitus oli ”koetella” jotakin aluetta tai ihmisryhmää lähes puolella metaforisen tarkoituksellistavaa selitystä soveltaneista kirjoittajista. Kirjoittajat käyttivät ilmaisua pääasiassa passiivissa, ilman koettelijan nimeämistä: ”Varoitus annettu jopa 50m aallosta, huh. Japania koetellaan nyt urakalla...” (V1234 k 5.)

Kaksi kirjoittajaa kuvaa evoluution ja näin ollen luonnon metaforisesti päämäärähakuisesti (V507 k 225, V509 k 44). Muutama kirjoittaja havaitsee tapahtumissa ”kohtalon ivaa” (V608 k 287) tai ”ironiaa” (V232 k 212) ja yksi kirjoittaja kuvailee katastrofia metaforisesti ”lahjana” lehdistölle (V896 k 285). Yksi keskustelijoista puolestaan vertaa Japanin tsunamia metaforisesti väkivaltaan. Kyseisessä selityksessä hän esittää Luonnon olevan tarkoituksella häijy: ”Lähinnä tulee mieleen

maassa makaavan potkiminen. Luontoäiti on halutessan melkoinen biatch.” (V1176 k 209.) Yksi kirjoittajista puolestaan rinnastaa luonnonkatastrofin tapahtumaan, josta hän on ”saanut” oppia (V201 k 223).

Luonnonkatastrofien eksplisiittisiä ja metaforisia tarkoituksia yhdisti se, että ne selittivät nimenomaan katastrofista ihmisille aiheutunutta kärsimystä. Yksikään aineiston ylluonnollisista tarkoituksista ei tulkintani mukaan selittänyt luonnonkatastrofia ainoastaan luonnonilmiönä. Aineistossa ilmaistuista tarkoituksista rangaistus sekä koetella-verbi sisältävät jo määritelmällisesti kokemiseen kykenevän kohteen lievää tai merkittävää kärsimystä.

Luonnonkatastrofin tarkoituksen ilmaisseiden kirjoittajien tarkoitusten sisällöissä oli keskimääräisiä eroja riippuen siitä, ilmaisivatko he tarkoituksen metaforisesti vai eksplisiittisesti. Suurin osa metaforisia tarkoituksia soveltaneista ei ilmaissut tarkoituksen suunnittelijaa. Kolme kirjoittajaa sisällytti kuitenkin metaforiseen tarkoitukseen luonnon toimijuuden. Alla olevassa lainauksessa kirjoittaja irtisanoutuu eksplisiittisesti ajatuksesta, että evoluutio olisi moraalinen toimija – ja kuvaa tämän jälkeen evoluution metaforisesti prosessiksi, jonka tarkoitus on karsia ”olosuhteisiin sopeutumattomat yksilöt”:

[...] Evoluutio on siitä kiva ilmiö että se ei ota tällaisiin moraalisiin pohdiskeluihin kantaa, vaan tuollaisten mainitsemiesi vallitseviin olosuhteisiin sopeutumattomien yksilöiden *kuuluukin karsiutua* elonkamppailussa kun taas Indonesianlainen kouluttamaton inkkari joka on ymmärtänyt hankkia 16 lasta kykenee jatkamaan sukua vaikka tulva olisikin 12 penskaa vienyt. Siitä evoluutiossa on kyse. (V509 k 44. Kursiivi lisätty lainaukseen.)

Valtaosa eksplisiittisiä tarkoituksia soveltaneista kirjoittajista sen sijaan ilmaisi, kuka oli suunnitellut katastrofin tarkoituksen. Suurin osa kyseisistä keskustelijoista esitti tarkoituksen palvelevan luonnon ulkopuoliseksi määrittelemääni asiaa/oliota. Keskustelijat ilmaisevat Jumalan suunnittelijana kuitenkin epäsuorasti tai kyseenalaistaen ajatuksen Jumalasta suunnittelijana kirjoituksessaan tai myöhemmissä viesteissään. Esimerkiksi alla olevassa lainauksessa kirjoittaja ilmaisi vuoden 2004 tsunamin mahdollisen jumalallisen tarkoituksen retorisenä kysymyksenä. Keskustelija kirjoitti havaitsevansa ”melkoisia raamatullisia piirteitä koko hyökyaallossa. Eikö se ollut muinainen Jumalan rangaistus?” (V314 k 237.) Noin kolmasosa tarkoituksen eksplisiittisesti ilmaisseista kirjoittajista kuvasi luonnon olevan tarkoituksen suunnittelija – samat kirjoittajat esittivät tarkoituksen myös palvelevan luontoa.[\[18\]](#)

Uhrien kärsimyksen oikeudenmukaisena esittävät tarkoitukset olivat kaikki eksplisiittisiä ja rangaistus- ja/tai opetus-teemaisia. Osassa aineiston moraalisia tarkoituksia kirjoittaja arvostelee uhrien käytöstä. Vuoden 2004 tsunamista johtuvien kuolemien esitetään liittyvän muun muassa matkailijoiden ostamaan seksiin (V25 k 225). Suurin osa moraalisisista tarkoituksista oli muun toimijan kuin luonnon suunnittelema, jos kirjoittaja ilmaisi viestissään tarkoituksen suunnittelijan. Luonnon esitettiin jakavan oikeutta vain yhdessä viestissä.

Ja kun ylikansoitetaan ja hankitaan 16 lasta niin sitten osuu omaan nilkkaan ja menee se 12. Joissain toisilla mantereilla karsijana toimii puolestaan AIDS. Vahvasti tuntuu, että luonto vain harventaa sieltä, missä vapaa-ajan harrastuksena tuntuu olevan pyrkimys lisääntyä kuin kanit. (V512 k 225.)

Keskustelijat esittivät luonnon toteuttavan katastrofin seurauksilla pääasiassa omaa etuaan (väestönkasvun säätely) tai toisinaan tieteellisin termein kuvattua järjestystä (evoluutio, ”heikkojen karsiminen”). Se, etteivät luonnon toteuttamat tarkoitukset esitä uhrien kärsimystä oikeudenmukaisena ei kuitenkaan tarkoita, ettei viesteissä arvotettaisi ihmisiä. Osassa luonnon suunnitteleman tarkoituksen sisältävistä viesteistä kirjoittajat jakavat ihmiset heikkoihin ja samalla myös vahvoihin, tai niin sanotusti alkeellisiin ja samalla kehittyneisiin kulttuureihin/yksilöihin. Alla kirjoittaja erottelee vuoden 2004 tsunamin uhrit matkailijoihin sekä niin sanottuihin

"bambukansoihin":

Kyseinen alue, jolla tämä "onnettomuus" tapahtui, on maailman väkimmäinen ja tiheiden asutettua seutua ja tällainen luonnon järjestämä täsmäisku saa tuollaisessa paikassa väenpaljoudesta johtuen hyvinkin paljon tätä puhuttua "harvennusta" aikaan. [...] Käsittelen tekstissäni siis lähinnä alkuperäisväestöä. Turisteista on mielestäni tässä yhteydessä turha puhua, koska heitä kuolleissa on vain murto-osa. Death toll tulee olemaan yli sadantonnin, kunhan kaikki bambukansat käydään laskemassa. (V131 k 165.)

Kirjoittaja esittää kuolemien suuren määrän selittyvän naturalistisesti sillä, että seutu oli väkimmäinen ja tiheään asuttua (proksimaalinen selitys) ja toteuttavan näin Luonnon toteuttamaa tarkoitusta tsunamille, joka oli "täsmäisku" ihmisten määrän "harventamiseksi" (ultimaalinen selitys). Edellä olevassa lainauksessa ilmaistu tarkoitus onkin myös naturalistisen ja yliluonnollisen selityksen samaan kausaaliiketuun yhdistävä integroitu selitys.

Naturalistiset selitykset luonnonkatastrofille

Naturalistisia selityksiä luonnonkatastrofille sovelsi yhteensä 68 kirjoittajaa. Näin ollen valtaosa (noin kolme neljästä) luonnonkatastrofia selittäneestä kirjoittajasta sovelsi ainakin naturalistista selitystä.

Naturalistiset selitykset luonnonkatastrofeille	Kirjoittajat (hlöä)	Kirjoittajien osuus (%) selitysviestien kirjoittajista (89 hlöä)
Naturalistiset selitykset		
	68	76 %
Kärsimyksen naturalistiset selitykset	57	64 %
Luonnonilmiön naturalistiset selitykset	30	34 %

Taulukko 2: Aineiston naturalistiset selitykset luonnonkatastrofeille. Osa kirjoittajista käytti sekä kärsimyksen että luonnonilmiön selitystä.

Analysoimani luonnonkatastrofin naturalistiset selitykset koostuvat kahdesta kategoriasta: luonnonilmiön selityksistä sekä kärsimyksen selityksistä. Naturalistisia selityksiä ilmaisseista kirjoittajista noin kolmasosa selitti jossain vaiheessa keskustelua luonnonilmiötä, eli vastasi kysymykseen siitä, mistä tsunami tai muu viestissä kuvattu luonnonmullistus johtuu. Huomattavasti useampi (noin kaksi kolmesta tapahtumia selittävästä keskustelijasta) selitti naturalistisesti kärsimystä.

Luonnonilmiön naturalistisissa selityksissä kirjoittajat selittivät maanjäristyksen useimmiten geologisesti mannerlaattojen liikkeellä. Tsunamin syyksi esitettiin useimmiten maanjäristys ja sen ominaisuudet tai maanjäristyksen seurausten yhdistymisen paikallisiin luonnonolosuhteisiin, kuten rannikkoalueen maanmuodostukseen. Kuitenkin erityisesti vuoden 2004 tsunamia käsittelevissä viesteissä kirjoittajat selittivät luonnonilmiön lisäksi myös kärsimystä, kuten kuolemaa:

Miksi minua järkyttäisi täysin luonnollinen maapallon geologiaan ja mannerlaattoihin kuuluva tapahtumaketju, maanjäristyksiä tapahtuu kuitenkin vuosittain maapallolla tuhansia joten on varsin oletettavaa, että joskus kohdalle osuu iso ikävin seuraamuksin. [...] Kuolema on elämän päätös, siinä ei ole mitään järkyttävää tai luonnotonta. (V563 k 285.)

Myös luonnonkatastrofista aiheutunutta kärsimystä selitettiin paikallisilla ympäristöolosuhteilla, kuten maanmuodostuksella:

Ranta oli erityisen loiva, hotellin kohdalta pystyi kävelemään merelle jopa 200m. Tämä antoi aallolle helpon "nousukulman" ja kasvatti sen korkeutta. [...] -Takana oli tiheä viidakko ja joki joten juoksu maalle päin pysähtyi lyhyeen [...] Se, että sieltä on ylipäättänsä pystynyt selviytymään kukaan, voidaan pitää jo melkoisena ihmeenä. (V775 k 212.)

Osassa naturalistisia selityksiä keskustelija esitti tsunamista alkunsa saaneen kärsimyksen johtuvan ihmisten toiminnasta. Tällaisen selityksen sisältävissä viesteissä kärsimyksestä syytettiin useimmiten suomalaisia viranomaisia, kuten ulkoministeriötä:

Kuinka monia olisi pelastettu, jos oltaisiin saatu jo 27.12. paikan päälle suomalaisia avustusryhmiä? [...] Ja nimenomaan ulkoministeriö on se taho, jonka olisi tullut selvittää heti mitä on tapahtunut. (V330 k 106.)

Keskustelijat esittivät kärsimyksen johtuneen myös katastrofialueen viranomaisten toiminnasta tai infrastruktuurista, kuten varoitusjärjestelmän puutteesta. Useimmat teemaa käsitelleet kirjoittajat esittivät köyhyyden olevan kärsimykseen johtaneiden paikallisten puutteiden syy. Esimerkiksi alla olevassa lainauksessa kirjoittaja selitti Haitin vuoden 2010 maanjäristyksestä aiheutunutta kärsimystä sekä järistyksen geologisilla piirteillä että valtion vähävaraisuudella:

Pitää kuitenkin huomioida, että Haitin järitys tapahtui paljon lähempänä pintaa [...] Lisäksi Haiti on äärimmäisen köyhä valtio, jolla ei ole ollut varoja varautua maanjäristyksiin esim. rakentamalla maanjäristyksen kestäviä rakennuksia ym. (V987 k 259.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että keskustelijat selittivät naturalistisesti sekä katastrofia luonnonilmionä että siitä aiheutunutta kärsimystä. Aineiston naturalistiset selitykset poikkeavatkin tässä suhteessa yliluonnollisista tarkoituksista, joissa selityksen kohde oli luonnonkatastrofeista ihmisille aiheutunut kärsimys ja tuho.

Yliluonnollisen tarkoituksen ja naturalistisen selityksen rinnakkaiselo

Valtaosa yliluonnollisen tarkoituksen ilmaiseista keskustelijoista sovelsi myös naturalistisia selityksiä luonnonkatastrofeille keskustelun aikana. Kuten tarkoitusten sisällössä, myös selitysten rinnakkaiselossa oli keskimääräisiä eroja riippuen tarkoituksen ilmaisutavasta. Tarkoituksen eksplisiittisesti ilmaiseista kirjoittajista vain puolet esitti keskustelun aikana naturalistisia selityksiä. Tarkoituksen metaforisesti ilmaiseista ihmisistä sen sijaan lähes jokainen selitti luonnonkatastrofeja myös naturalistisesti. Tästä huolimatta naturalistista selitystä ja yliluonnollista tarkoitusta samassa viestissä käyttäneiden osuus oli lähes sama sekä tarkoituksia eksplisiittisesti että metaforisesti ilmaiseista kirjoittajista. Tämä ilmenee taulukosta 3. Naturalistisen selityksen ja yliluonnollisen tarkoituksen saman viestin sisällä ilmaisi puolet tapahtumia yliluonnollisilla tarkoituksilla selittäneistä ihmisistä.

Luonnonkatastrofin yliluonnollisten	Kirjoittajat	Osuus (%) selitysviestien	Osuus (%) yliluonnollisten	Osuus (%) eksplisiittisen	Osuus (%) metaforisen
--	--------------	------------------------------	-------------------------------	------------------------------	--------------------------

tarkoitusten sekä naturalististen selitysten rinnakkainen ilmaiseminen	(hlöä)	kirjoittajista (89 hlöä)	tarkoitusten kirjoittajista (20 hlöä)	tarkoituksen ilmaisevista kirjoittajista (10 hlöä)	tarkoituksen ilmaisevista kirjoittajista (11 hlöä)
---	--------	-----------------------------	---	---	---

Yliluonnollinen tarkoitus ja naturalistinen selitys samassa viestissä	10	11 %	50 %
Yliluonnollinen tarkoitus ja naturalistinen selitys keskustelun aikana	14	16 %	70 %
Eksplisiittinen tarkoitus ja naturalistinen selitys samassa viestissä	5	6 %	50 %
Eksplisiittinen tarkoitus ja naturalistinen selitys keskustelun aikana	5	6 %	50 %
Metaforinen tarkoitus ja naturalistinen selitys samassa viestissä	5	6 %	45 %
Metaforinen tarkoitus ja naturalistinen selitys keskustelun aikana	10	11 %	91 %

Taulukko 3: Luonnonkatastrofin yliluonnollisten tarkoitusten sekä naturalististen selitysten rinnakkainen ilmaiseminen aineistossa.

Katastrofialuetta tai uhreja "koeteltiin" myös viesteissä, jotka sisälsivät sekä metaforisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen tapahtumille. Esimerkiksi alla olevassa viestissä tarkoituksen kirjoittaja perustelee ensin, miksi Aasiaa "koetellaan", ja selittää tämän jälkeen kärsimystä naturalistisesti maanjäristyksen keskuksen sijainnilla sekä tuhoalueiden rakennusresursseihin vaikuttavalla köyhyydellä:

Thaimaata - ja yleensäkin Aasiaa - koetellaan taas. Pari vuotta sitten terrori uhka pelotti turisteja. Olin silloin paikalla Phuketissa ja näin omin silmin miten ihmiset karttoivat paikkaa. Sitten tuli SARS ja IF myös kanoja tapettiin isoja määriä. Juuri kun homma alkoi tasaantumaan, tuli uusi terrorivaroitus ja maanjäristys perään. [...] Jos iso aalto pyyhäisee bambumajoja mukanaan, mitä tapahtuu jos maanjäristyksen keskus on siellä, jossa isoja hotelleja on paljon? Silloin bambumaja saattaa pysyä paikoillaan, kun taas hotellit sortuvat kuin korttitalot. [...] Minkälainen on rakennus, joka kestää maanjäristyksen, tornaadon, hyökyaallon ja tulivuorenpurkauksen? Ja kenellä on varaa rakentaa sellainen - ja kenellä on varaa asua sellaisessa, varsinkin Aasiassa? (V20 k 65.)

Kuten edellisessä lainauksessa, enemmistössä sekä yliluonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen sisältävistä viesteistä molemmat selitysmallit selittivät samaa kohdetta: luonnonkatastrofista aiheutunutta kärsimystä. Vastaavassa yliluonnollisen tarkoituksen eksplisiittisenä ajatuksena sisältävässä lainauksessa kirjoittaja toteaa seuraavasti: "Pentti Linkola sanoisi että luonnon tapa karsia heikoimpia. Taas kärsitään siitä että rakennetaan huteria hökkeleitä ties mistä bambusta [...]" (V2 k 42.) Yllä kirjoittaja ilmaisee katastrofille kaksi selitystä: luonnon tavoitehakuksena toimijana esittävän tulkintansa kirjailija Pentti Linkolan näkemyksestä, sekä naturalistisen selityksen, jossa kärsimyksen esitetään johtuvan katastrofialueen puutteellisesta rakennustekniikasta. Kirjoittaja jatkaa ajatusta "heikoimpien karsimisesta" (tsunamikuolemat) "huterien hökkeliä" rakentamisella, muttei erittele selitysten suhdetta toisiinsa. Sekä yliluonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen kohde on luonnonkatastrofista aiheutunut kärsimys. Näin ollen kyseessä on naturalistisen ja yliluonnollisen selityksen synteettisesti yhdistävä viesti.

Kuten edellinen keskustelija, osa kirjoittajista sovelsikin samassa viestissä yliluonnollista tarkoitusta sekä naturalistisia selityksiä täsmentämättä selitysten välistä suhdetta tai yhdistämättä

näitä saman kausaaliketjun eri osiksi. Kirjoittajat ilmaisivat näin yliluonnollisen tarkoituksen (ultimaalinen selitys) sekä naturalistisen selityksen (proksimaalinen selitys) samalle ilmiölle muodostamatta näistä integroituja selityksiä. Alla olevassa lainauksessa keskustelija esitti ensin kärsimyksen johtuneen siitä, etteivät uhrit hyödyntäneet tietojaan maanjäristyksen seurauksista paetakseen ajoissa - viestin lopuksi kirjoittaja kuitenkin ehdottaa tsunamin olleen "seksiturismista" johtunut opetus:

Itse sanoisin, että tyhmästä päästä kärsii koko ruumis. Ihmettelen todellakin sitä, että jos hyökyaalto tuli esim. Phuketissa 3h maanjäristyksen jälkeen niin miten siinä 3 tunnissa ei muka ehditty turvaan. Eikö ole muka tiedossa, että meren alla tapahtuneessa maanjäristyksessä tulee seurauksena aaltoja tai eikö ole minkäänlaisia ohjeita olemassa, miten maanjäristyksen sattuessa toimitaan. [...] Joku voisi tietysti vielä pohtia, että olikohan tsunami jonkinlainen opetus kun AIDS ei näyttänyt saamaan seksiturismia kuriin. (V25 k 225.)

Toisaalta, yllä olevan lainauksen kirjoittaja esittää myöhemmässä viestissään vuoden 2004 tsunamituhojen kohdistuneen kulttuurihistoriallisesti merkittävien alueiden sijaan "ylikansoitetuille bambumaja-alueille", joissa tuhoutui katastrofin seurauksena "pikkaisen feikkileviskulttuuria". Keskustelija yhdistää kyseisenlaisen tuhon päässään pyöriviin "Darwinin ajatuksiin", ja olen tulkinnut kirjoittajan viittaavan päämäärähakuiseen evoluutioon:

[...] Jos hyökyaalto olisi liipassut Eurooppaan ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kaupunkeja olisi tuhoutunut, olisi harmittanut pahasti. Nyt ei osaa kantaa samanlaista huolta, kun on kyse ylikansoitetuista bambumaja-alueista, joilla on tuhoutunut pikkaisen feikkileviskulttuuria. Pyörii päässä vain Darwinin ajatukset. (V412 k 225.)

Saman viestin lopuksi kirjoittaja tarjoaa myös naturalistisen selityksen tsunamista seuranneelle länsimaalaisten kärsimykselle esittämällä evakuoitilentojen "hitaan" järjestämisen liittyvän kuolemiin:

[...] TV:stä tulee näinä päivinä vain oikeastaan Aasian tsunameista, joten kun sitä seuraa niin muutama ihmeellinen asia nousee mieleen: [...] - Mikä evakuoitilentojen järjestämisessä on niin hidasta, että ihmiset kuolevat sairaaloihin. [...] (V412 k 225.)

Yllä olevassa viestissä kirjoittajan voidaan esittää soveltavan luonnonkatastrofin selityksiä kahteen eri kohteeseen luonnonkatastrofista aiheutuneen kärsimyksen kategorian sisällä: katastrofialueen paikallisten asukkaiden ja toisaalta länsimaisten uhrien kärsimykseen. Yliluonnollinen tarkoitus ja naturalistinen selitys eivät kirjoittajien sosiaalisessa todellisuudessa välttämättä selitäkään samaa kohdetta, vaikka molemmat selittäisivät luonnonkatastrofista aiheutunutta kärsimystä.

Muutamassa kärsimystä yliluonnollisella tarkoituksella selittävässä viestissä kirjoittaja kuvaa naturalistisesti luonnonilmiön syitä (V25 k 225 ja V116 k 108). Kyseiset viestit sisältävät kohteesta riippuvan selityksen, jossa kärsimystä selittävä yliluonnollinen tarkoitus selittää eri kohdetta kuin naturalistinen selitys. Alla oleva viesti sisältää sekä kohteesta riippuvan että synteettisen selityksen. Keskustelija selitti tsunamia (luonnonilmiö) mannerlaattojen liikkeellä ja kuolemia (kärsimys) sekä varoitusjärjestelmän puutteella että kohtalolla:

Itse tapaukseen ei liity sen kummempaa mystiikkaa; mannerlaatat liikkuvat tähän tapaan ja kun järjestyksen keskus sijaitsee valtameren pohjassa, saadaan seuraukseksi tsunameja ja ainakin yksi jälkijärjitys. [...] On pomminvarmaa, että uhrien lopullista määrää ei saada koskaan selville [...] Ja kuten moni on huomannutkin, mitään varojärjestelmää ei ole, toisin kuin USA:n länsirannikolla. [...] Olen aidosti surullinen tragedian johdosta ja yhtä aidosti osaan tarkastella sitä täysin kliinisesti, koska kaikki omat tuttavani ovat ok. Surua en osaa siis kohdistaa keneenkään erityisesti, vaan kaikkiin yhteisesti. Mutta silti mulla ei ole ongelmia saada unta tai suunnitella seuraavaa Thaimaan matkaa. Minkäs minä kohtalolle mahdan? (V116 k 108.)

Suurin osa sekä luonnonkatastrofin ylikuonnollisia tarkoituksia että naturalistisia selityksiä ilmaiseista kirjoittajista selitti keskustelun aikana naturalistisesti sekä luonnonilmiötä että kärsimystä. Loput sekä ylikuonnollisia tarkoituksia että naturalistisia selityksiä käyttäneistä selittävät edellä mainituissa ainoastaan kärsimystä. Toisin sanoen yksikään ylikuonnollisen tarkoituksen ilmaiseista keskustelijoista ei sovelle naturalistisia selityksiä ainoastaan luonnonilmiön selittämiseen. Tämä ilmenee taulukosta 4.

Näin ollen keskustelijoissa ei ole kirjoittajia, jotka olisivat käyttäneet ylikuonnollisia ja naturalistisia selityksiä vain kohteesta riippuen, kun tarkastellaan koko keskustelua: jokainen sekä ylikuonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen ilmaissut sovelsi molempia selitysmalleja ainakin kärsimyksen selittämiseen.

Yhteenveto ja keskustelu

Vaikka luonnonilmiöiden ja elämäntapahtumien epätieteellisiä teleologisia selityksiä on kognitiivisessa uskonnontutkimuksessa tarkasteltu runsaasti, näkökulmaa ei ole aikaisemmin hyödynnetty luonnonkatastrofien nykyselitysten tarkasteluun.[\[19\]](#) Myöskään hypoteesia ylikuonnollisten ja naturalististen selitysten rinnakkaiselosta ei ole sovellettu luonnonkatastrofien arkiselitysten tutkimukseen. Tässä artikkelissa kartoitin, missä määrin ja miten suomalaisen internetkeskustelun kirjoittajat ilmaisivat luonnonkatastrofeille sekä naturalistisia selityksiä että ylikuonnollisia tarkoituksia.

Kuvaamani internetkeskustelun kirjoittajat selittivät luonnonkatastrofia pääasiassa naturalistisesti. Toisin sanoen vähemmistö luonnonkatastrofia selittäneistä kirjoittajista ilmaisi vuoden 2004 tsunamille tai muille keskustelussa mainituille luonnonkatastrofeille ylikuonnollisen tarkoituksen (ks. myös Chester & Duncan 2010, 87–91). Tulos naturalististen selitysten ensisijaisuudesta keskustelijoiden reflektiivisessä ilmaisussa on linjassa aiempien, biologisten ilmiöiden ylikuonnollisia ja naturalistisia selityksiä sekä luonnonilmiöiden teleologista selittämistä kartoittaneiden tutkimusten kanssa (ks. mm. Legare et al. 2012, 788; Kelemen et al. 2013, 1078; Legare & Gelman 2009, 341; vrt. Astuti & Harris 2008). Luonnonkatastrofin ilmaistiin tapahtuneen jotakin tarkoitusta varten kahdella tavalla: metaforisesti ja kirjaimellisesti.

Ylikuonnollisen tarkoituksen sisältävät ilmaisut selittivät ihmisille luonnonkatastrofista aiheutunutta kärsimystä. Aineistossa ei siis esitetty *Tulivuoret purkautuvat vapauttaakseen maanalaista painetta* -tyyppisiä teleologisia selityksiä luonnonilmiöille (Kelemen et al. 2013, lisämateriaali). Naturalistisia selityksiä sen sijaan sovellettiin sekä luonnonilmiön että siitä aiheutuneen kärsimyksen selittämiseen. Kuitenkin myös suurin osa naturalistisia selityksiä esittäneistä keskustelijoista selitti naturalistisesti kärsimystä.

Ylikuonnollisen tarkoituksen ilmaiseista ihmisistä valtaosa sovelsi myös naturalistisia selityksiä luonnonkatastrofeille. Naturalistista selitystä ja ylikuonnollista tarkoitusta sovellettiin rinnakkain sekä erillisissä viesteissä että saman kirjoituksen sisällä. Molempia selitysmalleja samassa viestissä käyttäneiden osuus oli lähes sama sekä tarkoituksia eksplisiittisesti että metaforisesti ilmaiseilla kirjoittajilla. Tulokset tukevat Legaren, Evansin, Harrisin ja Rosengrenin (2012, 780–782) käsitystä, jonka mukaan samat ihmiset voivat selittää ilmiötä sekä naturalistisilla että ylikuonnollisilla selityksillä. (Ks. Legare et al. 2012, 782–783.)

Muun muassa Wolpert (1992, 54) on ehdottanut ihmisten olevan kiinnostuneita pääasiassa inhimilliseen todellisuuteen vaikuttavista ilmiöistä – Wolpertin mukaan luonnontieteessä ilmenevä, puhtaasti luontoon kohdistuva uteliaisuus voidaankin havaita eräänlaisena historiallisena kuriositeettina. Kelemen ym. (2013, 1081) ovat puolestaan esittäneet ihmisillä olevan implisiittinen, mutta jossain määrin myös reflektiivisessä ilmaisussa ilmenevä taipumus havaita tarkoituksia luonnonilmiöissä. Tässä esittämäni tulokset kärsimyksen tarkoituksellistamisesta luonnonilmiöiden sijaan ilmentävät kokeellisilla tutkimuksilla havaittujen taipumusten erilaisissa kulttuurisissa

konteksteissa tutkimisen mielekkyyttä. Tulokset eivät kyseenalaista näkemystä luonnonilmiöiden selittämisestä epätieteellisillä tarkoituksilla, mutta tukevat käsitystä kärsimyksen selittämisen ensisijaisuudesta ihmisille (ks. esim. Gray & Wegner 2012, 114–117). Tuloksen kärsimyksestä yliluonnollisten tarkoitusten ja naturalististen selitysten pääasiallisena kohteena luonnonilmiön sijaan voidaan esittää tukevan myös Legaren ja hänen kollegoidensa (2012, 782) käsitystä, jonka mukaan ihmiset selittävät erityisesti voimakkaita tunteita herättäviä ilmiöitä sekä yliluonnollisilla että naturalistisilla selityksillä.

Havainnot saman viestin sisällä ilmaistusta yliluonnollisesta tarkoituksesta ja naturalistisesta selityksestä puolestaan herättävät jatkokysymyksiä tavoista, joilla ihmiset selitysten rinnakkaiselohipoteesin mukaan soveltavat yliluonnollisia ja naturalistisia selityksiä. Enemmistössä sekä yliluonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen sisältävistä viesteistä molempien selitysten kohde oli luonnonkatastrofista aiheutunut kärsimys. Näin ollen samassa viestissä rinnakkain sovellettu luonnonkatastrofin yliluonnollinen tarkoitus ja naturalistinen selitys muodostavat pääasiassa synteettisiä selityksiä, joissa erillisillä yliluonnollisilla ja naturalistisilla selityksillä selitetään samaa ilmiötä. Ainoastaan muutamassa viestissä kirjoittaja sovelsi kohteesta riippuen yliluonnollista tarkoitusta kärsimykselle ja naturalistista selitystä katastrofille luonnonilmiönä. Legare ja Visala (2011, 172) ovat esittäneet proksimaalisen (naturalistinen selitys) ja ultimaalisen (tarkoitus) selityksen olevan keino yhdistää yliluonnollinen ja naturalistinen selitys samaan kausaaliketjuun. Aineiston internetkeskustelussa oli kuitenkin myös viestejä, joissa saman ilmiön yliluonnollista tarkoitusta ja naturalistista selitystä ei integroitu toisiinsa. Osassa viestejä tämä saattaa liittyä siihen, että luonnonkatastrofista aiheutuneen kärsimyksen voisi jakaa vielä kahteen erilliseen selitettävään kohteeseen: koetun sisä- ja ulkoryhmän kärsimykseen. Osa kärsimykselle yliluonnollisen tarkoituksen sekä naturalistisen selityksen sisältäneistä viesteistä ei kuitenkaan sisällä uhrien erottelua tai selittää luonnonkatastrofista aiheutunutta kärsimystä yleisesti.

Tutkimusta voidaan kritisoida siitä, että edellä esitettyjen tulosten merkitystä rajoittaa aineiston kapea-alaisuus: aineisto koostui yhdestä internetkeskustelusta. Keskustelijat tunsivat toisensa virtuaalisesti jossain määrin, ja kyseisellä keskustelupalstalla saattaa olla oma sisäinen keskustelukulttuurinsa ja vakiintuneet puhetapansa (ks. Arpo 2005, 19–20). Tässä artikkelissa en pyrkinyt muodostamaan yleistettäviä johtopäätöksiä, vaan kuvaamaan aineistoa suhteessa soveltamaani teoreettiseen viitekehykseen. Toisin kuin aiemmissa yliluonnollisia teleologisia selityksiä kartoittaneissa tutkimuksissa, internetkeskustelussa kirjoittajien oli mahdollista ilmaista reflektiivisesti sekä yliluonnollisia tarkoituksia että naturalistisia selityksiä (poikkeuksena Heywood & Bering 2013).

Yliluonnollisten tarkoitusten jakamista kirjaimellisesti ja metaforisesti ilmaistuihin selityksiin voidaan puolestaan kritisoida siitä, että kirjoittajan aikomukseen perustuva jako pohjautui koodauksessa subjektiiviseen tulkintaani. Jaolla pyrin huomioimaan aineistossa ilmenneet, toisistaan tulkintani mukaan poikkeavat tavat ilmaista yliluonnollisia tarkoituksia. Heywood ja Bering (2013, 199) ehdottavat myös metaforisten yliluonnollisten tarkoitusten ilmentävän ihmisten taipumusta havaita sosiaalisen toiminnan kaltaisia syy–seuraus-suhteita ympäristössään. Jatkokysymyksiä herättää havainto siitä, että yliluonnollisen tarkoituksen metaforisesti ilmaisseista keskustelijoista lähes jokainen selitti tapahtumia naturalistisesti keskustelun aikana, vaikka hyödynsi tarkoituksen sisältävässä viestissä naturalistista selitystä yhtä harvoin kuin eksplisiittisesti tarkoituksen ilmaisseet kirjoittajat. Jatkossa voisikin tutkia sitä, liittyykö luonnonkatastrofin yliluonnollisen tarkoituksen ilmaiseminen metaforisesti tapahtumien naturalistisen selittämisen vähenemiseen. Tutkimus tulisi kuitenkin toteuttaa menetelmällä, joka mahdollistaisi selityksen metaforisuuden varmistamisen tarkoituksen ilmaisijalla. Sacchi et al. (2013, 271, 274–275) ovat havainneet Luonnon antropomorfisoinnin vähentävän ihmisten aikomuksia auttaa luonnonkatastrofien uhreja. Metaforat voivatkin paitsi ilmentää tiedostettuja tai tiedostamattomia taipumuksia, myös vaikuttaa siihen, miten ihmiset havaitsevat ympäröivän sosiaalisen todellisuuden.

Aiemmassa luonnonkatastrofien arkielityksiä kartoittaneessa kirjallisuudessa luonnonkatastrofien yliluonnollisia tarkoituksia on tarkasteltu lähinnä kristillisen termistön, kuten teodikean käsitteen ja Jumalan toimijuuden, kautta (mm. Chester 2005; Furnham & Brown 1992; Fujiwara 2013; Gray & Wegner 2010; Stephens et al. 2013). Esimerkiksi luonnon toimijuuden sisältävää luonnonkatastrofin selitystä ei välttämättä olekaan mielletty yliluonnolliseksi (ks. esim. Lee 1999; Evans et al. 2010). Artikkelin yliluonnollisen tarkoituksen kognitiivisen uskontotieteen kehykseen asettuva määritelmä tarjoaa osaltaan luonnonkatastrofien nykyselitysten tutkimukseen työkalun, jonka avulla on mahdollista tarkastella sekä luonnonkatastrofin kristillisiä tarkoituksia että laajempaan henkisyiden kenttään sisältyviä selitysmalleja.[\[20\]](#)

Aiempi tutkimus on kartoittanut yksilön kykyä selittää sekä naturalistisesti että yliluonnollisesti luonnonilmiöitä (Kelemen et al. 2013; Järnefelt et al. 2015) ja ihmisen biologiaan liittyviä ilmiöitä kuten kuolemaa (Astuti & Harris 2008), sairauksia (Legare & Gelman 2009) sekä ihmisen alkuperää (Evans 2001). Tässä artikkelissa esittelemäni internetkeskustelun analyysi osoittaa, että sama ihminen voi ilmaista myös luonnonkatastrofista aiheutuneelle kärsimykselle sekä yliluonnollisen tarkoituksen että naturalistisen selityksen. Kaiken kaikkiaan tulokset tukevat näkemystä, jonka mukaan saman ilmiön yliluonnolliset ja naturalistiset selitykset voivat ainakin osan ihmisistä arjessa olla psykologisesti yhteensopivia – huolimatta siitä, että ne kulttuurisessa keskustelussa usein esitetään toistensa vastapareina.

Kirjallisuus

Arpo, Robert

2005 *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetoivoista, tulkinnosta ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja, No. 39.

Astuti, Rita & Harris, Paul L.

2008 Understanding Mortality and the Life of the Ancestors in Rural Madagascar. *Cognitive Science* 32: 713–740.

Baker, Joseph O.

2012 Public perceptions of incompatibility between “science and religion”. *Public Understanding of Science* 21: 340–353.

Banerjee, Konika & Bloom, Paul

2014 Why did this happen to me? Religious believers’ and non-believers’ teleological reasoning about life events. *Cognition* 133: 277–303.

Barkun, Michael

1977 Disaster in history. *Mass Emergencies* 2: 219–231.

Barrett, Justin L.

2011 Cognitive Science of Religion: Looking Back, Looking Forward. *Journal for the Scientific Study of Religion* 50: 229–239.

Barrett, Justin L.; Burdett, Emily Reed & Porter, Tenelle J.

2009 Counterintuitiveness in folktales. Finding the cognitive optimum. *Journal of Cognition and Culture* 9: 271–287.

Bering, Jesse

2002 The Existential Theory of Mind. *Review of General Psychology* 6: 3–24.

Bering, Jesse

2011 *The Belief Instinct: The Psychology of Souls, Destiny, and the Meaning of Life*. New York: W.

W. Norton & Company.

Brooke, John Hedley

1991 *Science and Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cantor, Geoffrey

2012 Science and religion: From the historian's perspective. – James W. Haag, Gregory R. Peterson & Michael L. Spezio (toim.), *The Routledge Companion to Religion and Science*, 24–33. Abingdon, Oxon: Routledge.

Chester, David K.

2005 Theology and disaster studies: The need for dialogue. *Journal of Volcanology and Geothermal Research* 146: 319–328.

Chester, David K. & Duncan, Angus M.

2010 Responding to disasters within the Christian tradition, with reference to volcanic eruptions and earthquakes. *Religion* 40: 85–95.

D'haen, Theo

2006 On how not to be Lisbon if you want to be modern – Dutch reactions to the Lisbon earthquake. *European Review* 14: 351–358.

Draper, Paul R.

2007 God, Science, and Naturalism. – William J. Wainwright (toim.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Religion*, 273–303. Oxford: Oxford University Press.

Eurobarometer

2005 *Special Eurobarometer 225. Social values, Science and Technology*. [http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf] Viitattu 29.4.2016.

Evans, E. Margaret

2001 Cognitive and Contextual Factors in the Emergence of Diverse Belief Systems: Creation versus Evolution. *Cognitive Psychology* 42: 217–266.

Evans, E. Margaret; Spiegel, Amy N.; Gram, Wendy; Frazier, Brandy N.; Tare, Medha; Thompson, Sarah & Diamond, Judy

2010 A Conceptual Guide to Natural History Museum Visitors' Understanding of Evolution. *Journal of Research in Science Teaching* 47: 326–353.

Flanagan, Owen

2008 Varieties of Naturalism. – Philip Clayton (toim.), *The Oxford Handbook of Religion and Science*, 431–452. Oxford: Oxford University Press.

Fujiwara, Satoko

2013 Reconsidering the concept of theodicy in the context of the post-2011 Japanese earthquake and tsunami. *Religion* 43: 499–518.

Furedi, Frank

2007 The changing meaning of disaster. *Area* 39: 482–489.

Furnham, Adrian & Brown, Laurence B.

1992 Theodicy: A Neglected Aspect of the Psychology of Religion. *The International Journal for the Psychology of Religion* 2: 37–45.

Gould, Stephen Jay

1997 *Nonoverlapping magisteria*. [http://www.stephenjaygould.org/library/gould_noma.html]
Viitattu 30.4.2016.

Gould, Stephen Jay

1999 *Rocks of Ages. Science and Religion in the Fullness of Life*. London: Jonathan Cape.

Graham, Jesse & Haidt, Jonathan

2012 Sacred Values and Evil Adversaries: A Moral Foundations Approach. – Mario Mikulincer & Phillip R. Shaver (toim.) *The Social Psychology of Morality*, 11–32. Washington D.C.: American Psychological Association.

Grandjean, Didier; Rendu, Anne-Caroline; MacNamee, Terence & Scherer, Klaus R.

2008 The wrath of the gods: appraising the meaning of disaster. *Social Science Information* 47: 187–204.

Gray, Kurt & Wegner, Daniel M.

2010 Blaming God for Our Pain: Human Suffering and the Divine Mind. *Personality and Social Psychology Review* 14: 7–16.

Gray, Kurt & Wegner, Daniel M.

2012 Morality Takes Two: Dyadic Morality and Mind Perception – Mario Mikulincer & Phillip R. Shaver (toim.) *The Social Psychology of Morality: Exploring the causes of Good and Evil*, 109–128. Washington D.C.: American Psychological Association.

Haimila, Roosa

2016 *”Olikohan tsunami jonkinlainen opetus.” Luonnonkatastrofin ylikuonnollinen tarkoitus ja tieteelliset selitykset internetkeskustelussa*. Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma.

Heywood, Bethany & Bering, Jesse

2013 “Meant to be”: how religious beliefs and cultural religiosity affect the implicit bias to think teleologically. *Religion, Brain & Behavior* 4: 183–201.

Järnefelt, Elisa; Canfield, Caitlin F. & Kelemen Deborah

2015 The divided mind of a disbeliever: Intuitive beliefs about nature as purposefully created among different groups of non-religious adults. *Cognition* 140: 72–88.

Kelemen, Deborah

1999 Beliefs about purpose: on the origins of teleological thought. – Michael C. Corballis & Stephen E. G. Lea (toim.) *The Descent of Mind. Psychological Perspectives on Hominid Evolution*, 278–294. New York: Oxford University Press

Kelemen, Deborah & Rosset, Evelyn

2009 The Human Function Compunction: Teleological explanation in adults. *Cognition* 111: 138–143.

Kelemen, Deborah; Rottman, Joshua & Seston, Rebecca

2013 Professional Physical Scientists Display Tenacious Teleological Tendencies: Purpose-Based Reasoning as a Cognitive Default. *Journal of Experimental Psychology: General* 142: 1074–1083.

Ketola, Kimmo

2003 Uusi kansanomainen uskonnollisuus. Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Kimmo Ketola. *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*, 53–86. Jyväskylä: Gummerus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, No. 82.

Kivikuru, Ullamaija

2006 Tsunami Communication in Finland: Revealing Tensions in the Sender-Receiver Relationship. *European Journal of Communication* 21: 499–520.

Lee, Okhee

1999 Science Knowledge, World Views, and Information Sources in Social and Cultural Contexts: Making Sense After a Natural Disaster. *American Educational Research Journal* 36: 187–219.

Legare, Cristine H.; Evans, E. Margaret; Rosengren, Karl S. & Harris, Paul L.

2012 The Coexistence of Natural and Supernatural Explanations Across Cultures and Development. *Child Development* 83: 779–793.

Legare, Cristine H. & Gelman, Susan A.

2009 South African Children's Understanding of AIDS and Flu: Investigating Conceptual Understanding of Cause, Treatment, and Prevention. *Journal of Cognition and Culture* 9: 333–346.

Legare, Cristine H. & Visala, Aku

2011 Between Religion and Science: Integrating Psychological and Philosophical Accounts of Explanatory Coexistence. *Human Development* 54: 169–184.

Lindeman, Marjaana; Svedholm-Häkkinen, Annika M. & Lipsanen, Jari

2015 Ontological confusions but not mentalizing abilities predict religious belief, paranormal belief, and belief in supernatural purpose. *Cognition* 134: 63–76.

Markham, Annette & Buchanan, Elizabeth

2012 *Ethical Decision-Making and Internet Research. Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee (Version 2.0)*. [<http://aoir.org/reports/ethics2.pdf>] Viitattu 27.4.2016].

Möra, Tuomo

2005 *Tsunami suomalaisessa mediassa*. Viestinnän tutkimuskeskus CRC. [http://www.helsinki.fi/crc/julkaisut/CRC_tsunami_raportti.pdf] Viitattu 6.10.2016.

Neiman, Susan

2002 *Evil in Modern Thought: An Alternative History of Philosophy*. Princeton: Princeton University Press.

Nichols, Ryan

2014 Re-evaluating the Effects of the 1755 Lisbon Earthquake on Eighteenth Century Minds: How Cognitive Science of Religion Improves Intellectual History with Hypothesis Testing Methods. *Journal of the American Academy of Religion* 82: 970–1009.

Ojalehto, Bethany; Waxman, Sandra R. & Medin, Douglas L.

2013 Teleological reasoning about nature: intentional design or relational perspectives? *Trends in Cognitive Science* 17: 166–171.

Ritzema, Robert J.

1979 Attribution to supernatural causation: An important component of religious commitment? *Journal of Psychology and Theology* 7: 286–293.

Sacchi, Simona; Riva, Paolo & Brambilla, Marco

2013 When Mother Earth Rises Up. Anthropomorphising Nature Reduces Support for Natural Disaster Victims. *Social Psychology* 44: 271–277.

Saldaña, Johnny

2013 *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London: Sage.

Shtulman, Andrew & Lombrozo, Tania

2016 Bundles of Contradiction. A Coexistence View of Conceptual Change. – David Barner & Andrew Scott Baron (toim), *Core Knowledge and Conceptual Change*, 53–72. New York: Oxford University Press.

Sjöblom, Tom

2000 *Early Irish Taboos: A Study in Cognitive History*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Uskontotieteen laitos. Uskontotiede, No. 5.

Stephens, Nicole M.; Fryberg, Stephanie A.; Markus, Hazel Rose & Hamedani, Maryam G.

2013 Who Explains Hurricane Katrina and the Chilean Earthquake as an Act of God? The Experience of Extreme Hardship Predicts Religious Meaning-Making. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 44: 606–619.

Subbotsky, Eugene

2001 Causal explanations of events by children and adults: Can alternative causal modes exist in one mind? *British Journal of Developmental Psychology* 19: 23–45.

Svedholm, Annika; Lindeman, Marjaana & Lipsanen, Jari

2010 Believing in the Purpose of Events – Why Does It Occur, and Is It Supernatural? *Applied Cognitive Psychology* 24: 252–265.

Taber, Keith S. & Watts, Mike

1996 The secret life of the chemical bond: students' anthropomorphic and animistic references to bonding. *International Journal of Science Education* 18: 557–568.

Teehan, John

2013 The Cognitive Bases of the Problem of Evil. *The Monist* 96: 325–348.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli

2009 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vieth, Richard F.

1988 *Holy Power, Human Pain*. Bloomington: Meyer-Stone Books.

Watson-Jones, Rachel E.; Busch, Justin T. A. & Legare, Cristine H.

2015 Interdisciplinary and Cross-Cultural Perspectives on Explanatory Coexistence. *Topics in Cognitive Science* 7: 611–623.

Wolpert, Lewis

1992 *The unnatural nature of science*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Viitteet

[1] Teodikea on klassisesti määritelty yritykseksi ratkaista maailmassa havaitun pahan ja Jumalan hyvyyden sekä kaikkivoipaisuuden välillä koettu ristiriita (Teehan 2013, 327; ks. Vieth 1988, 17–19).

[2] Vaikka luonnonkatastrofin selittäminen teistisesti on usein tarkoituksellistavaa, kaikki tarkoituksen sisältävät selitykset eivät ole teistisiä.

[3] Myös luonnonilmiöiden tieteelliset selitykset sisälsivät pitkään yliluonnollisia ajatuksia, kuten käsityksen luonnossa havaitun järjestyksen älykkäästä suunnittelijasta (Cantor 2012, 25; Kelemen 1999, 281).

[4] Artikkelini pohjautuu pro gradu -tutkimukseeni (ks. Haimila 2016).

[5] Naturalistinen selitys on suomennokseni alkuperäistermistä "natural explanation" (ks. esim. Legare et al. 2012; Legare & Visala 2011 sekä Shtulman & Lombrozo 2016). En kääntänyt termiä suoraan "luonnolliseksi selitykseksi", sillä ilmaisu saattaisi yhdistyä käsitykseen selityksen luontevuudesta. Naturalististen tieteellisten selitysten on esitetty olevan ihmiselle usein juuri epäluontevia (Wolpert 1992, 54).

[6] Rajaan tapahtumia seuranneille suomalaisille muiden kärsimyksestä aiheutuneen järkytyksen tässä luonnonkatastrofista aiheutuneen kärsimyksen käsitteen ulkopuolelle.

[7] Esimerkkinä määrällisestä tekstinkoodauksesta kognitiivisessa uskontotieteessä ks. Barrett et al. (2009). Laadullinen tekstiaineiston analyysi kognitiivisessa uskonnontutkimuksessa ks. Sjöblom (2000).

[8] Shtulmanin ja Lombrozon mukaan epätieteellisten ja tieteellisten selitysten rinnakkaiselolle on useita mahdollisia selityksiä, joista yksi on kaksoisprosessointiteorioiden mukainen tiedonkäsittely. Shtulman ja Lombrozo kuitenkin myös kritisoivat käsitystä (2016, 60–65).

[9] Oma suomennokseni termistä *Promiscuous Teleology* (Kelemen 1999, 287). Kelemenin teorian kritiikkinä ks. Ojalehto et al. (2013).

[10] Legare et al. (2012, 781) kritisoivatkin Gouldin (1997; 1999) tunnettua NOMA-hypoteesia, jonka mukaan "uskonto" ja "tiede" selittävät lähtökohtaisesti eri kohteita (Gould 1999, 63).

[11] Vaihtoehtoinen aineistonkeruun tapa olisi ollut koota verkkokeskusteluista koostuva aineisto useilta eri sivustoilta. Hylkäsin kyseisen tavan kuitenkin siksi, etten löytänyt riittävästi muotonsa puolesta (esimerkiksi vaatimus rekisteröitymisestä) vertailukelpoisia internetkeskusteluja.

[12] Tutkimuksen menetelmää voisikin kutsua teoriaohjaavaksi tekstinkoodaukseksi (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–99, 113–118).

[13] Taber ja Watts (1996, 564–566) ovat käyttäneet metaforisen käsitettä tutkiessaan kemiallisten ilmiöiden kuvaamista antropomorfoivalla kielellä.

[14] Lukuun ottamatta yhtä yhden lauseen mittaista viestiä.

[15] Kolme kirjoittajaa. Yksi kirjoittajista suhtautuu ajatukseen kriittisesti, mutta tuo selityksen esiin itsenäisesti.

[16] Kolme kirjoittajaa.

[17] Ilmaisua voi implisiittisen toimijuuden suhteen verrata esimerkiksi opettaa-verbiin.

[18] Olen pyrkinyt tulkitsemaan luonnon sisäisen suunnittelijan ja luontoa palvelevan tarkoituksen eri ilmaisuista. On kuitenkin mahdollista, että yhteys johtuu koodauksesta. Asian voisi tarkistaa aineistolla, joka sisältäisi suuremman määrän tarkoituksellistavia selityksiä per kirjoittaja. Näin selviäisi, onko yhteys soveltamallani koodauksella viestien sisäinen vai kirjoittajakohtainen.

[19] Nichols (2014) on soveltanut kognitiivisen uskontotieteen teorioita, kuten teoriaa epämääräisestä teleologiasta, tutkiessaan Lissabonin vuoden 1755 maanjäristyksen aikalais selityksiä.

[20] Evans et al. (2010, 335) esittävät tarkoituksen olevan yliluonnollinen, mikäli tarkoitus ilmentää ilmiön ulkopuolista suunnittelua (kuten Jumalaa). Aineistoni kirjoittajat ilmaisivat kuitenkin myös luontoa palvelevia, luonnon suunnittelemaa tarkoituksia, jotka ovat tässä artikkelissa sovelletun määritelmän mukaan yliluonnollisia. Luonnonilmiöiden sisäisistä tarkoituksista sekä intentionaalisen ja/tai teleologisen selittämisen ja luonnon toimijuuteen liittyvien uskomusten yhteydestä ks. Kelemen et al. (2013), Järnefelt et al. (2015) sekä Kelemen & Rosset (2009). Fujiwara (2013) puolestaan on ehdottanut, että perinteisesti kristilliseksi miellettyä teodikean käsitettä voidaan soveltaa luonnonkatastrofien ei-kristillisten yliluonnollisten selitysten tarkasteluun.